

MARZENA GŁODEK

PAP SŁUPSK

**"TYSIĄC I NIE WIĘCEJ NIŻ TYSIĄC". O LĘKACH
PRZED KOŃCEM ŚWIATA NA PRZEŁOMIE X I XI WIEKU¹**

Nadejście Roku Tysięcznego otaczała legenda wielkiego strachu przed końcem świata i Sądem Ostatecznym. Oto cały lud chrześcijańskiego Zachodu zastąpił w przerażeniu i porzuciwszy wszystkie doczesne sprawy, zgromadził się w kościołach i klasztorach, aby modlitwą, pokutą i hojnymi ofiarami uzyskać odpuszczenie popełnionych grzechów. U źródeł popularności tej legendy leży, powstały pod koniec XV wieku, zapis benedyktyna Trithemiusa (1462-1516), który – w spisowywanych przez siebie rocznikach klasztoru w Hirschau – opisał wszechogarniającą trwożę towarzyszącą ostatnim dniom 999 roku². Tak późna relacja nie wzbudziła nieufności historyków XVIII i XIX wieku, którzy powtarzali ją bezkrytycznie w swoich dziełach. Kierowali się przy tym bądź to oświeceniowym antyklerykalizmem i pogardą dla „ciemnych wieków”, bądź to romantyczną fascynacją średnio-wieczną atmosferą cudowności i tajemnicy. Pierwszy „czarną legendę” o przełomie lat 999/1000 rozpowszechnił Wiliam Robertson we wstępie do swojej *Historii panowania cesarza Karola V* (1769 r.). Jego śladem poszli inni znani historycy XIX wieku: Jules Michelet, Jean Charles Sismondi, Jean François Michaud, Ferdynand Gregorovius. Również znany poeta i historyk literatury Giosue Carducci od „legandy Roku Tysięcznego” rozpoczął swoje studia *O rozwoju literatury narodowej* (1868-1871 r.). Dopiero w XX stuleciu ten sugestywny obraz przełomu lat 999/1000 został zweryfikowany przez M.Blocha, H.Focillona, a ostatnio (1999 r.) przez G. Duby, który stwierdził, że strachy Roku Tysięcznego są jedynie owocem romantycznej legendy, a dziewiętnastowieczni historycy, przedstawiając oczekiwania na

---

¹ Tytuł ten nawiązuje do tytułu prac G.Duby. G. D u b y, *Mille e non più mille. Cinque conversazioni sulle paure di fine millennio*, Milano 1994; G. D u b y, C h. F r u g o n i, *Mille e non più mille, viaggio tra le paure di fine millennio*, Milano 1999 oraz F. O g l i a t i, *Mille e non più mille. Vita e pensiero*, 1951, nr 34, ss.310-314. Niniejszy szkic stanowi syntezę opinii badaczy i przekazów źródłowych na temat lęków przed końcem tysiąclecia na przeł. X i XI w.

² J. D e l u m e a u, *Strach w kulturze Zachodu XIV – XVIII w.*, Warszawa 1986, s.187-188.